

דף נו.

עין משפט ד.

יו"ד סימן שלא פעיף נב

נב. נז. אין תורמין אלא מן היפה, אבל היום שלאיבוד הולך אין להקפיד בזה, מ"מ מעשר הניתן ללוי ולעני גם היום יש להקפיד בכך ט.

עין משפט ו.

ח"מ סימן רכז פעיף כט

כט ל. אלו דברים שאין בהם אונאה, העבדים הקרקעות, השטרות, וההקדשות פ, אפי' מכר שוה אלף בדינר או דינר באלף.

הגה: וי"א דדוקא עד מחצית אבל יותר ל ממחצית כגון שמכר לו אחד ביותר משווי שניים הוי אונאה מ.

עין משפט ז.

ח"מ סימן סו פעיף לט.מ

לט נא. אין נשבעים ב על השטרות, ואפי' הודה במקצת או שיש עליו עד אחד הרי זה פטור משבועת התורה, אבל נשבעים עליהם היסת אם ישנה טענת ודאי. וה"ה שנשבעים עליהם ע ע"י גילגול.

ט. דהם מותרים גם בטומאה כמ"ש בסעיף ס"ז וכ"ש במעשר עני.

י. ממשנה שם נ"ו ע"א.

כ. ודוקא הקדש בדק הבית, אבל הקדש עניים דינו כחולין ויש בו אונאה. סמ"ע ס"ק מ"ט.

ל. טור בשם ר"ת בכתובות צ"ח ע"א ד"ה אלמנה, ובב"ק י"ד ע"ב ד"ה דבר, והרא"ש בב"מ נ"ז ע"א פ"ד סי' כ"א. והסמ"ע בס"ק נ' כתב דהרבה פוסקים סוברים דבמחצית עצמו יש בו אונאה.

מ. ובטור כתב דהמקח בטל אפי' בפלגא, ואונאה שכתב הרמ"א ג"כ כוונתו לביטול המקח. סמ"ע ס"ק נ"ב, אך לדעת מר"ן השו"ע אין אונאה ולא ביטול מקח אפי' ביותר ממחצית בקרקעות והדומים להם.

נ. במשנה מציעא נ"ו דנתמעטו ג"כ מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וכו'. אבל הש"ך הכריע דמחוייב לישבע שבועה שאינה ברשותו אפי' בלי טענת ודאי.

ס. אע"ג שיש לו מיגו דנאנסו, מ"מ מיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן.

ע. הרי"ף והרא"ש בפ' שבועת הדיינים ועיין בסי' צ"ה.

מ נב. היה שומר שכר על השטרות ונגנבו או אבדו אפי' בפשיעה פ פטור מלשלם אבל ז מפסיד שכרו עד שישבע ששמר כראוי. וכ"ש ששומר חנם פטור מפשיעה. ק ויש מחייבים בפשיעה.

הגה: נג. הזיק את השטר בידיים ר כגון שהשליכו לנהר או כדומה חייב.

הו"מ סימן צה סעיף א

א. אלו דברים שאין נשבעין עליהם מן התורה ש. קרקעות ת, עבדים א,

פ. כי אין דין שומרים בשטרות, טור בשם תשובות הרי"ף, וכ"כ אביו הרא"ש בפסקיו והוא עיקר להלכה ואף הרמ"א הכריע כן, דאין פושע מזיק, ורק מדין שומר הוא חייב מגמ' מקמא צ"ג ע"א ההוא ארנקי דצדקה פשע בה וכו'. א"ל אביי והתניא לשמור וכו'. אלמא כל מקום שפטרה תורה אפי' בפשיעה פטור. גאון אות קנ"ז. ואם קנו מידו שיתחייב כדין השומרים חייב אפי' בשט"ח, והקנין חל על התשלומין רק בתנאי שאם ישבע יפטור. כ"כ הסמ"ע ס"ק צ'. ואף שמתנה שומר חנם להיות כשואל ולא צריך קנין שאני הכא שאינו בדין שומרים כלל בשמירת השטרות, ע"כ בעי קנין סמ"ע שם. ועיין בש"ך מה שתירץ.

צ. ואם שכרו לימים ונפסד ביום השישי אינו מפסיד רק יום שישי לבד. ואם נאנס אין לו שכר רק אותו זמן ששמר כגון שכרו לשבוע בדינר, ונאנס באמצע השבוע, אין לו אלא חצי דינר. וכן אם שלח שליח באיגרת בשכר למקום פלוני ונאנס מידו האיגרת בחצי הדרך אין לו אלא החצי. ואם השליח היה לו עיכוב וחזר יבואר בהלכות שכירות פועלים. נתיבות ס"ק פ"ח.

ק. זו דעת הרמב"ם בפ"ב מהלכות שכירות מזה שכתב שומר חנם אינו נשבע דמשמע דאם נודע שפשע משלם וכך נראה מדברי רש"י.

והש"ך הכריע כהרמב"ם דחייב בפשיעה וכדעת הי"א בשו"ע. ודלא כהכרעת הרמ"א ע"ש. ר. ואם הגריע לשמירתו כגון שומר שכר שמסר לשומר חנם לא הוי אלא פשיעה ופטור, אבל אם אותו שמסר לידו שרפו ואינו יכול לשלם, או שכופר השומר שכר הראשון חייב. נתיבות ס"ק צ'.

ש. משנה שבועות מ"ב ע"ב, ומציעא נ"ו ע"א. רמב"ם ריש פ"ה מטוען והטור, דשבועה דרבנן משביעין.

ת. אפי' של חוצה לארץ כ"כ הראב"ד.

א. ולענין עבד עברי אם גם הוא נקרא קרקע שאין נשבעים עליו, עיין ש"ך בס"ק י"ח, ולקמן בסי' רכ"ז סעיף ל"ג ובסמ"ע שם ס"ק ס'.

שטרות ^ב והקדשות וכן נכסי גויים ^ג, בין שבועת מודה במקצת או כופר הכל ועד אחד מעיד שחייב, בין שבועת השומרים ^ד ואפי' פשעו ^ה בהם או אבדו פטורים מלשלם בין אם הוא שומר חינם בין אם הוא שומר שכר או שואל ^ו. אבל שבועת היסת ^ז נשבעים אפי' על דברים אלו, וכן ע"י גלגול נשבעים עליהם.

ב. הקדשות שאמרו שאין נשבעים עליהם דוקא הקדש גבוה, אבל הקדש לעניים ^ח או לביהכנ"ס או לס"ת וכיוצא בזה נשבעים עליהם כמו שנשבעים על נכסי הדיוט.

הגה: י"א ^ט דדבר שתלוש ואח"כ חברו בקרקע לאו כקרקע דמי ונשבעים עליו, ויש חולקין ^י, וע"כ אם שאל בית ^כ ונשרף עם כל הדברים

ב. פירוש שתבעו הפקדתי בידך ב' שטרות שסכום כל אחד כך וכך, ותחזיר לי השטרות, והוא מודה באחד וכופר בשני פטור, דכתיבת יד פטור משבועה אבל אם תבעו דמי השטרות הו"ל כאילו תבעו מנה לי בידך והודה לו במקצת דחייב שבועה דאורייתא בתבעו בכתב ידו, ואם תבעו מנה חמשים בע"פ וחמשים בשטר, ומודה לו בחמשים של השטר וכופר בנ' שבע"פ, כשם שאין נשבעין על כפירת קרקעות כך אין נשבעים על הודאת שיעבוד קרקעות כמו שמבואר בסי' ס"ט וסי' פ"ח סעיף כ"ח. סמ"ע ס"ק ג'.

ג. כן הוא במכילתא בפ' משפטים פרשה ט"ו "כי יתן איש אל רעהו" ולא להקדש ולא לאחרים וגוי לאו רעהו. והביאה הגאון.

ד. אפי' נאבד ותובע דמיו, מ"מ כיון שבתחילת השמירה היה כקרקע פטור, כ"כ בש"ך ס"ק ב'.

ה. טור וכ"כ הרא"ש בשבועות פ"ו סי' כ"ד, וכן דעת הרי"ף והר"ן בשם הר"י הלוי וה"ה בשם הרמב"ן והרשב"א, דכתבו שפושע לאו מזיק הוא, שהרי פשיעה בבעלים פטור, ומזיק חייב וזו דעת הראב"ד בהשגות. והש"ך בס"ק ג' כתב דהעיקר כהרמב"ם דבפשיעה חייב.

ו. ואם התנה לשלם הכל לפי תנאו ועיין בסי' ס"ו סעיף מ'. כ"כ הרמב"ם בהלכות שכירות פ"ב. ורמ"א. והיינו שהתנה בקנין כ"כ בסמ"ע ס"ק ו' ובקצות ס"ק ב'.

ז. ה"ה שבועת המשנה כגון שבועת שותפין או שבועת הנוטלין, סמ"ע ס"ק ז'.

ח. פירוש מעות שיש לעניי העיר קיצבה בהם דהקדשות אלו דינם כנכסי הדיוט וכמו שכתבו הטור והמחבר בסי' רי"ב. והיום כל הקדש יש לו דין חולין דאין לנו הקדש לבדק הבית ואינו אלא לצדקה כ"כ הטור שם. אבל אם הוא ממון שאין לו קיצבה פטור משום ממון שאין לו תובעין כמבואר בסי' ש"א סעיף ו'. סמ"ע ס"ק ח'.

ט. טור בשם בעל העיטור.

י. מרדכי פ' שבועת הדיינים.

כ. אע"פ ששואל חייב באונסין כאן פטור דדינו כקרקע. וכתב הש"ך ס"ק ח' דנראה מדברי הרמ"א דלי"א אלו אפי' בית הו"ל תלוש ולבסוף חברו לענין שבועת השומרין, ומשמע

הקבועים בו פטור מלשלם.

הו"מ סימן שא סעיף א

א. הדינים האמורים בתורה בארבעת השומרים אינם לא בקרקעות, ולא בעבדים, ולא בשטרות, ולא בנכסי הגוי, ולא בהקדשות הן של מזבח או בדק הבית^ל, ולכן שומר חנם אינו נשבע, ושומר שכר או שוכר או שואל אינם משלמים, ומ"מ שומר שכר מפסיד את שכרו^מ עד שישבע ששמר כראוי, וכן פטורים מפשיעה^נ, ויש מחייבים בפשיעה^ס.

וכל אלו חוץ מן ההקדשות^ע פטורים אפי' משבועה שאינה ברשותו.

הגה: שומר שמסר לשומר דברים הנ"ל חייב דגרע מפשיעה^פ, ויש חולקין.

ליה כן מדברי העיטור, אבל לענ"ד נראה דהעיטור לא דיבר אלא בכותל בנין, אבל בית הו"ל קרקע, והביא עוד כמה פוסקים שכתבו בפשטות דאם שאל בית ונשרף פטור משום דאין דין שומרים בקרקע וכתב הכי נקטינן ע"ש. ועיין בקצות ס"ק ג' מש"כ על דברי הש"ך.

ל. רמב"ם פ"ב משכירות הלכה א', וכתב ה"ה ממשנה בב"מ נ"ו ע"א ולא הוזכר במשנה שואל מפני ההקדשות, דלא שייך בהם שאלה.

מ. כ"כ הב"י בשם הרא"ש בב"מ פ"ד סוף סי' כ"א וכן משמע בגמ' שם נ"ח ע"א.

נ. טור בשם הרי"ף בתשובה סי' צ"ז והרא"ש בשבועות פ"ו סי' כ"ד, והראב"ד בהשגות שם בהלכה ג', וכ"כ הרמב"ן שם במציעא נ"ז והרשב"א דכמו שמיעטה תורה הש"ש מתשלומין ולא רק לגבי שבועה לבדה ה"ה מיעטה שומר חנם מעיקר התשלומין אם נודע שפשע או הודה, דאין פושע מזיק, שהרי פשיעה בבעלים פטור ומזיק חייב גם בבעלים.

ס. דעת הרמב"ם שם וקצת מפרשים ודייקו לה מלשון המשנה שאמרו ש"ח אינו נשבע, ש"ש אינו משלם ולא קתני ש"ח אינו משלם דדוקא אינו נשבע ונאמינהו אבל אם נודע שפשע או הודה שפשע משלם וכך נראה מדברי רש"י בד"ה אינו נשבע ע"ש.

וכתב הש"ך בס"ק ג' אף שהרמ"א כתב דקימ"ל כדעה ראשונה בשו"ע מ"מ הוכיח דהעיקר כהרמב"ם, ועיין בסי' ס"ו ובש"ך ס"ק קכ"ו, והטעם דכיון שקיבל עליו לשמור ולא שמר דומה למזיק. נתיבות ס"ק א'. אבל כשלא עשה משיכה ולא נעשה שומר, פטור אפי' בפשיעה, וכן בצדקה שאין להם בעלים מיוחדים דומה למתנות כהונה דפטור אפי' בפשיעה, והיינו שנתרשל בשמירה אבל להניחו בר"ה דומה לאבידה מדעת והוי מזיק גמור וחייב. שם בנתיבות.

ע. מגמ' בב"מ נ"ח ע"א מימרא דר"א שם. והיינו הקדש גמור ולא הקדש עניים, כ"כ הב"י. סמ"ע ס"ק ד'. ועיין בסי' ס"ו סעיף ל"ט.

פ. הרא"ש בתשובה כלל ל"ט סי' ב'. והיש חולקין הוא המהרי"ק בשורש ו'.

והש"ך בס"ק ד' חלק על הרמ"א וכתב שאין מחלוקת בין הרא"ש למהרי"ק רק במסרו לגמרי אבל לא בתורת שמירה דאם מסרו בתורת שמירה לא גרע מפשיעה ופטור. ובצדקה כיון שאין לו תובעים בכל ענין פטור אף שיש לחוש שעדיין ברשותו. ביאורים ס"ק ב'.

הגה: השואל בית ונשרף פטור לשלם דהו"ל קרקעות ז.

דף נו:

עין משפט א.

ח"מ סימן רכז סעיף טו

טז. טז. בכל המטלטלין שייך אונאה ק אפי' בספרים או באבנים טובות ומרגליות ויש ללוקח לחזור כשיעור עד שיראה לבקיאים בהם בכל מקום שהם, שאין הכל בקיאים בדברים אלו וע"כ אם הלוקח לא היה מכיר באותה מדינה בקי והוליך המקח למדינה אחרת, או שבא הבקי רק לאחר זמן מרובה והודיעו שטעה הרי זה חוזר ר.

טז. יז. יש אונאה במטבעות עד שתות ש.

הגה: וי"א דשיעור אונאה במטבע אחד מי"ב ת ופחות מזה הוי מחילה ויתר על כך בטול המקח, ובשיעור דהוי מחילה מותר לכתחילה להוציאו ביפה כמו שנתבאר בסעיף ו'.

עין משפט ב.

ח"מ סימן רכז סעיף לה

לה. לה. השוכר את הכלים או את הבהמה יש להם דין אונאה, שהשכירות מכירה בת יומא היא, ומחזיר אפי' לאחר זמן מרובה א.

- ז. ומטעם זה אפי' בא האונס מכח השואל פטור. סמ"ע ס"ק ה'. ועיין בסי' צ"ה סעיף א' שיש חולקין וס"ל שדינו כתלוש ועיין בבאר הגולה אות ו'.
- ק. משנה שם וכת"ק, לאפוקי מר' יהודה שאמר שאין אונאה לס"ת ובהמה ומרגלית.
- ר. רמב"ם שם הלכה י"א.
- ש. משנה שם נ"ב וכו"ש, ורמב"ם שם הלכה ט'. ואע"ג דכתוב "וכי תמכרו ממכר לעמיתך" ובמטבע אין כ"כ מקח וממכר קמ"ל דיש בו אונאה. סמ"ע ס"ק כ"ו.
- ת. הרא"ש פ"ד סי' י"ט, והמגיד שם בהלכה י' מהרמב"ן והטעם שמעות ניתנו להוצאה, וכשהיא חסרה אין לוקחים אותה. סמ"ע ס"ק כ"ח.
- א. ולא נתנו בזה זמן כדי שיראה, דדוקא בקנין מטלטלין שהם בידו שייך בהם לומר דהו"ל להראותן ומשלא הראה מחל אבל אין דרך זה בשכירות. כ"כ המ"מ בפ"ג ממכירה. ובפרישה כתב עוד טעם כיון שאין דרך שכירות להשתלם אלא לבסוף אין מדרכו להראות עד עת התשלום, וכבר עבר זמן מרובה, וע"כ לא חילקו בזמן. סמ"ע ס"ק ס"ה.

עין משפט ג.

הו"מ סימן רלב סעיף א

א. המוכר לחבירו במידה או במשקל וטעה בכל שהוא חוזר לעולם ב שאין אונאה אלא בשווי הדמים של החפץ, אבל טעה בחשבון או במשקל חוזר ג. כגון מכר לו מאה אגוזים בדינר ונמצאו ק"א או צ"ט נקנה המקח ומחזיר לו הטעות, אפי' אחר כמה שנים. וכן טעו במנין המעות ממה שפסקו חוזר אפי' לאחר שקנו מידו שלא נשאר לו אצל חבירו כלום חוזר שקנין בטעות הוא.

עין משפט ד.ה.

הו"מ סימן רכז סעיף לד

לד. שכרו לזרוע לו קרקע ד ואמר לו הפועל זרעתי בה זריעה ראויה, ובאו עדים שזרע פחות מהראוי לה הרי זה ספק אם יש לו אונאה מצד הזרעים או אין לו אונאה מצד הקרקע, וע"כ אין מוציאיין מיד הנתבע וכן אין משביעין אותו אלא היסת ה מצד הקרקע שאין נשבעין עליה.

ב. מקידושין מ"ב ע"ב וכתב ה"ה בפט"ו ממכירה הלכה א' בשם הר"י מיגש דחוזר היינו שהמקח קיים ומחזיר מה שחסר, אבל אין בטעות כזה משום צד ביטול המקח אפי' ביתר משותת כיון שלא היה הטעות בשווי הערך של הדבר. סמ"ע ס"ק א'.

ג. ומשלים לו החיסרון, ודוקא בדבר שאפשר לו להשלים, אבל מכר לו קרקע ואמר לו שאורכה כ' אמה וחסרה חצי אמה וא"א להשלים לו מהקרקע שבדירה המקח בטל לגמרי כמו בסי' רי"ח סעיף ז' ולא דמי לאמר לו מדה בחבל דהוי כאומר לו בפירוש שמכר לו לפי מידה שמנכה לו. סמ"ע ס"ק ב'.

ד. בעיא דרבא שם ועלתה בתיקו, ופירושו ראובן שכרו לשמעון לזרוע לו שדהו בזרעים של ראובן, ואין עליו רק טירחת הזריעה, כיון שההונאה היתה בכמה חיטים שצריך לקרקע, הבעיא היא כיון שהזרעים התחברו לקרקע אף שעדיין לא השרישו אולי דינם כקרקע שאין לה אונאה, או דילמא בתר הזרעים אזלינן שעדיין לא השרישו ובקבלן יש בהם דין אונאה. ועיין פירוש רש"י בסוגיא. ועיין בכסף משנה בפ' י"ג ממכירה הלכה ט"ז ודו"ק.

ואם שכרו לזרוע בחיטים של הפועל ונתאנה בשווי המקח בחיטים שבשוק, להרמב"ן היא בעיא דלא איפשטא אי כקרקע דמי או כמטלטלין דמי, ולתוס' ודאי כמטלטלין דמי כיון שהאונאה היתה בשווי שער שבשוק. ביאורים ס"ק כ'.

ה. כגון שטוען מכרת לי ששה סאין תבואה שלא השרישה וזה מודה רק בחמש, כך פירש בביאורים בבס"ק כ"א ופירושו של הסמ"ע בס"ק ס"ג תמוה.

עין משפט ו.

יו"ד סימן רצג סעיף ג.

ג. ד. תבואה שלא השרישה קודם ליום ט"ז בניסן, אסורה¹ עד שיעבור זמן עומר הבא.

הגה: סתם תבואה מותרת לאחר פסח מכה ספק ספיקא², ספק משנה שעברה ואם תמצא לומר משנה זו, אולי נשתרשה לפני העומר.

הגה: מיני תבואה שזורעים ודאי לאחר פסח יש להחמיר אחר הקציר, אם לא שרוב התבואה באה ממקום אחר שזורעים קודם הפסח.

הגה: ה"ה במקום שהחורף נמשך גם אחרי הפסח וזורעים לאחר הפסח, יש להחמיר ולחוש.

אבל אין להורות לאחרים איסור במקום שרוב אכילתן ושתייתן ממינים אלו, כי מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין³.

עין משפט ז.

יו"ד סימן רצג סעיף ד.

ה. תבואה שנזרעה אחר העומר וקצרה וזרעה שוב, ובשעת העומר היתה תחת האדמה ולא התחילה עדיין להשריש אסורה⁴.

1. אבל אם נשרשה קודם העומר אע"פ שלא נקצרה עד אחר העומר, העומר מתירה. ש"ך. ונשרש קודם העומר היינו שזרעו אותה ג' ימים קודם. שם.

2. ואע"פ שחדש יש לו מתירין ואפי' בספק ספיקא אסור, י"ל דדוקא בתערובות הדין כן אבל בנדון דשמא אין כאן איסור חדש כלל מהני ספק ספקא גם ביש לו מתירין. ש"ך. וצ"ע אם מרן מודה לספק ספקא זה של הרמ"א.

3. והט"ז כתב דהטעם כיון שהוא שעת הדחק דחייב של אדם תלוי בו, אפשר לסמוך על ת"ק במשנה דאיסור חדש אינו נוהג בחו"ל, ובנה"כ הוכיח בראיות דאיסור חדש בחו"ל דאורייתא, ודלא כהט"ז.

4. הגם שעבר עליה זמן העומר כשהיה תחת האדמה, והיא בעיא דלא נפשטה בב"מ דף נ"ז ובמנחות ס"ט ע"א ולהלכה לחומרא אסורה.